

Farabi Kazakh National University

- ▶ Жобаның инвестициялық тәуекелін бағалау
- ▶ Менеджмент Кафедрасы
- ▶ «Инвестициялық жобаларды бағалау» курсы
- ▶ ББ Project Management(7М)
- ▶ Э.ғ.д. профессор Адамбекова А.А.

*Адамбекова
Айнагул*

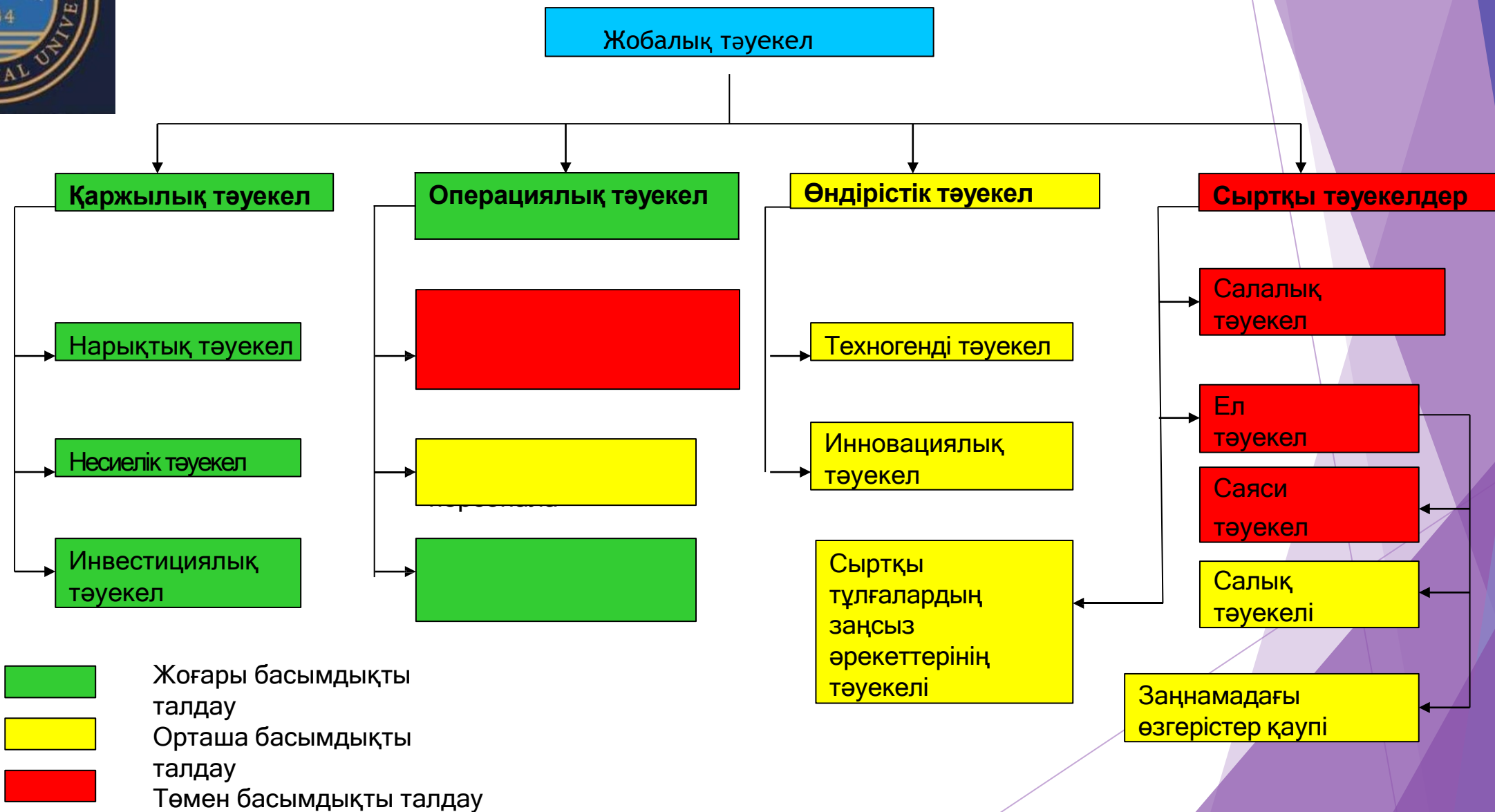
Жобаның инвестициялық тәуекелін бағалау

▶ Жобалық тәуекел - жобаның сәтті жүзеге асуына әсер ететін тәуекел.

▶ Бұл концепция инвестициялық жобаны жүзеге асыру кезінде туындайтын әртүрлі қолайсыз жағдайлардың ықтималдығымен және олардың салдарларымен байланысты белгісіздікті сипаттайды.

Тәуекелдің классификациясы

Қаржылық тәуекел

- ▶ Қаржылық тәуекел деп оның қаржылық қызметін жүзеге асыру жағдайында белгісіздік жағдайында табыс пен капиталды жоғалту түріндегі қолайсыз қаржылық салдарлардың пайда болу ықтималдығы түсініледі.

Қазіргі кезеңде қаржылық тәуекелдердің негізгі түрлеріне мыналар жатады:

- ▶ қаржылық тұрақтылықтың төмендеуі тәуекелі (немесе қаржылық дамудағы теңгерімсіздік тәуекелі). Бұл тәуекел капитал құрылымының жетілмегендігінен (пайдаланылған қарыз қаражатының артық үлесі) туындайды, бұл жобаның көлем бойынша оң және теріс ақша ағындарының теңгерімсіздігін тудырады. Бұл тәуекелдің сипаты және оның көріну формалары қаржылық левередж әсерлерін көрсету процесінде қарастырылады.
- ▶ төлем қабілетсіздігі қаупі. Бұл тәуекел ағымдағы активтердің өтімділік деңгейінің төмендеуінен туындайды, бұл уақыт өте келе жобаның оң және теріс ақша ағындарының теңгерімсіздігін тудырады. Өзінің қаржылық салдары бойынша тәуекелдің бұл түрі де ең қауіптілердің қатарына жатады;

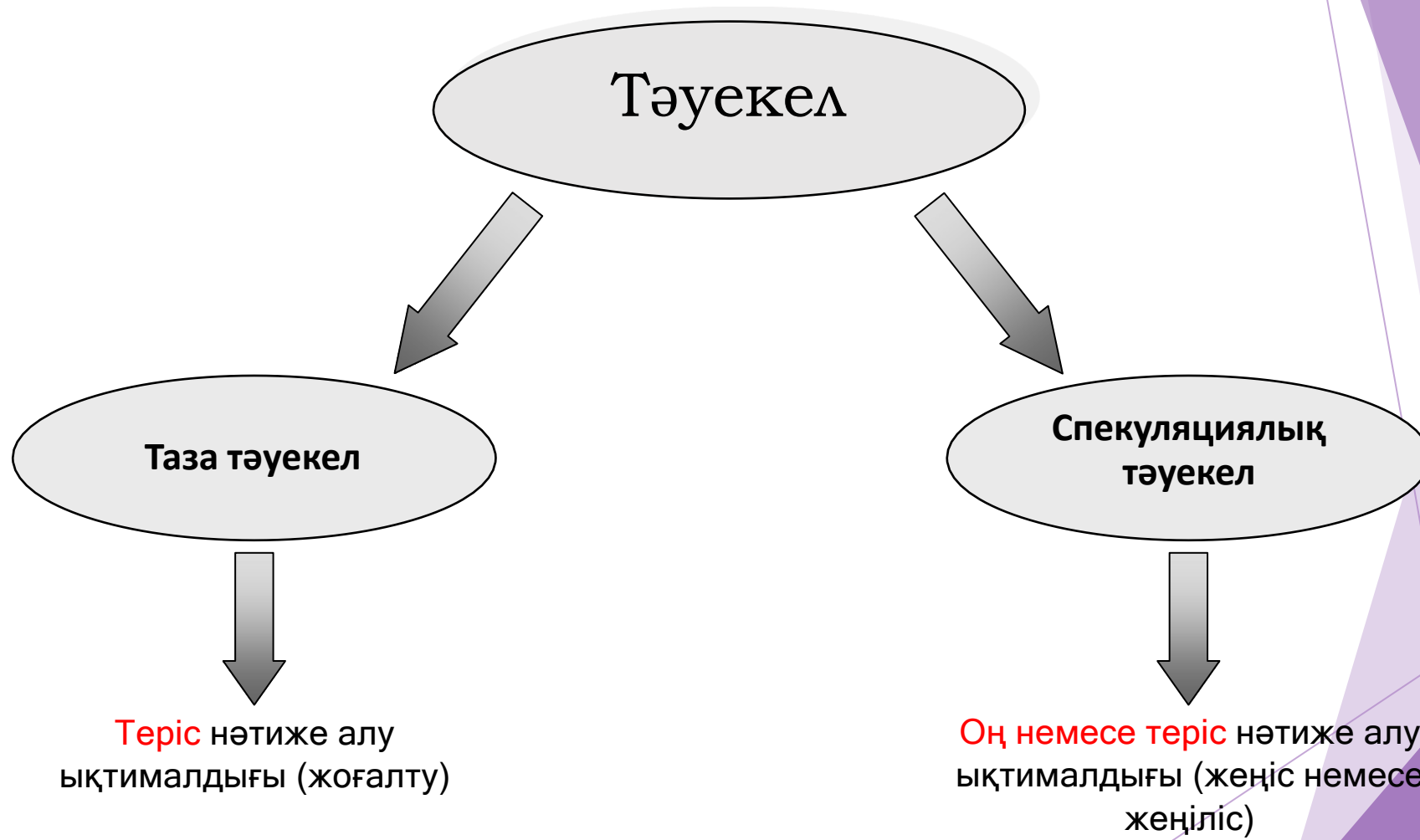

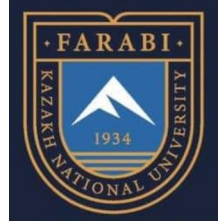
Қаржылық тәуекел

- ▶ инвестициялық тәуекел - инвестициялық қызмет процесінде қаржылық шығындардың болу мүмкіндігін сипаттайды;
- ▶ пайыздық тәуекел - қаржы нарығында (депозитте де, несиеде де) пайыздық мөлшерлеменің күтпеген өзгеруінен тұрады;
- ▶ валюталық тәуекел сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыратын жобаларға (шикізаттарды, материалдарды және жартылай фабрикаттарды импорттау және дайын өнімді экспорттау) тән. Ол осы операциялардан күтілетін ақша ағындары бойынша сыртқы экономикалық операцияларда қолданылатын шетел валютасының айырбастау бағамының өзгеруінің тікелей өзара әрекеті нәтижесінде болжанатын кірісті алудың жетіспеушілігінде көрінеді;
- ▶ несиелік тәуекел - сатып алушыларға тауарлық (коммерциялық) немесе тұтынушылық несиені беру кезінде қаржылық қызметте пайда болады. Оның көріну нысаны несиеге сатылған дайын өнімді төлемеу немесе уақтылы төлемеу, сондай-ақ берешекті өндіріп алуға арналған сметалық бюджеттен асып кету қаупі;
- ▶ салықтық тәуекел - бірқатар көріністерге ие: жобаның жекелеген аспектілерін іске асыру үшін салықтар мен төлемдердің жаңа түрлерін енгізу ықтималдығы; қолданыстағы салықтар мен алымдар ставкаларының деңгейін арттыру мүмкіндігі; жекелеген салық төлемдерін жүзеге асырудың талаптары мен талаптарын өзгерту; қолданыстағы салық жеңілдіктерін жою ықтималдығы

Тәуекелдің классификациясы

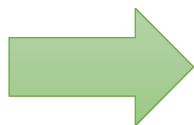

жүйелік тәуекел

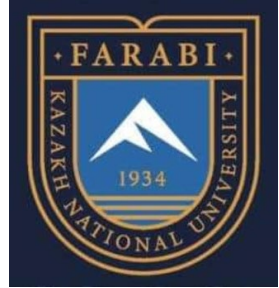

жобаның барлық элементтеріне әсер ететін және жобаның белгілі бір элементіне ғана тән емес жалпы нарықтық және экономикалық өзгерістерден туындайтын тәуекел

жүйесіз
тәуекел

бұл инвестициялық тәуекелдің бақыланбайтын немесе кездейсоқ оқиғалардан (ереуілдер, сот процестері және ережелер сияқты) туындайтын, бірақ әртараптандыру арқылы жойылуы мүмкін бөлігі

ТӘУЕКЕЛДІ БАСҚАРУ ҚАДАМДАРЫ

- Тәуекелді анықтау
- Қауіп-қатерді бағалау
- Тәуекелдерді басқару әдістерін таңдау
- Таңдалған әдістерді жүзеге асыру
- Нәтижелерді бағалау

ТӘУЕКЕЛДІ БАҒАЛАУ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Күтілетін табысты алмау ықтималдығы ретінде түсінілетін қаржылық тәуекелдерді бағалау үшін көрсеткіштер қолданылады :

Дисперсия (δ^2) орташа мәннен ықтимал нәтижелердің дисперсия дәрежесін сипаттайды

Орташа квадраттық ауытқу (стандартты ауытқу) - (δ) - вариацияның статистикалық өлшемі

$$\delta = \sqrt{\delta^2}$$

Вариация коэффициенті (cv) - салыстырмалы тәуекел өлшемі

$$cv = \frac{\delta}{\bar{r}}$$

Инвестициялық мысал:

Инвестор 10% купондық мөлшерлемен номиналды құны 100 000 АҚШ доллары болатын қысқа мерзімді мемлекеттік облигацияларды сатып алды. Инвестициялардың қайтарымдылығын дәл бағалау (10%), инвестицияның өзі осындай түрлері тәуекелсіз деп аталады.

Дәл осындай 100 000 доллар жаңадан ұйымдастырылған компанияның акцияларына салынды, мұндай инвестициялардың табыстылығын нақты бағалау мүмкін емес;

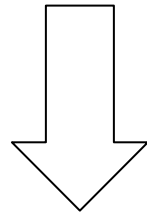
Статистикалық мағынада күтілетін табыс:

мысалы, 20%, бірақ нақты кірістердің әлеуетті таралуын да ескеру қажет, мысалы, + 1000% - 100%. Өйткені мұндай қауіп бар

Егер нақты кіріс оның күтілген құнынан айтарлықтай төмен болып шықса, бұл компанияның акцияларын салыстырмалы түрде тәуекелді деп анықтауға болады.

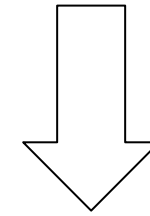

Белсенді тәуекел
саясаты

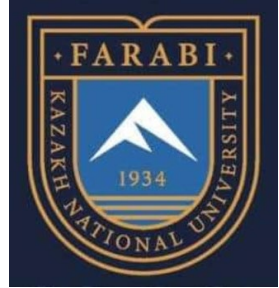

Жоба аясында бизнес
тәуекелдерінің көпшілігін
сақтау және жаңа
тәуекелдерді қабылдау
стратегиясы

Пассивті
тәуекел саясаты

Қаржылық
тұрақтылықты сақтау
мақсатында жоғары
табысты тәуекелді
операциялардан бас
тарту және жаңа
нарықтарды жаулап алу
стратегиясы

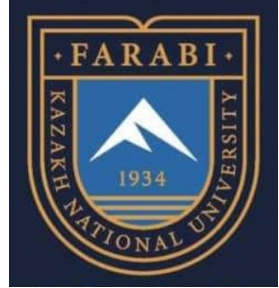
Тәуекелдерді басқару стратегиясы мен тактикасы

Стратегия

Тәуекелді азайту стратегиясы тәуекелді болжауға және оны азайту әдістеріне негізделген белгісіз бизнес жағдайында тәуекел деңгейін төмендету өнері болып табылады.

Тактика

Экономикалық қызметтің нақты жағдайында мақсатқа жетудің нақты әдістері мен тәсілдері.

Тәуекелді азайту әдістері

сақтандыру

болдырмау

хеджирлеу

Резервтеу

Диверсификация
лау

шектеу

Тәуекелге жауап беру стратегияларының мысалдары

Тәуекелдердің мысалдары	Жауап беру стратегиялары
Валюта бағамының ауытқуы тәуекелге бейімділік шегінде шығындарға әкеледі	Тәуекелге бару. <ul style="list-style-type: none">• тәуекел мониторингі;• шығындар мен пайданы талдау қажет емес.
Алаяқтықпен байланысты қаржылық шығындар; Келісімшарт мүмкіндігін жоғалту	Тәуекелді төмендету. - тәуекел деңгейін төмендету бойынша әрекеттер (ішкі бақылау шаралары).
Өрт салдарынан қаржылық шығындар (жоғары ықтималдық)	Тәуекелді тасымалдау. <ul style="list-style-type: none">• сақтандыруды/хеджирлеуді пайдалану;• активке меншік құқығын немесе шарт бойынша қызметті жүзеге асыруға заңды құқықты беру.
Бизнесті жоғалту	Тәуекелді болдырмау. - жоғары тәуекелдерге немесе бақылаудың жоғары құнына байланысты белгілі бір қызмет түрлерін тоқтату.

Тәуекелдерді азайтудың негізгі шаралары

Несиелік тәуекел

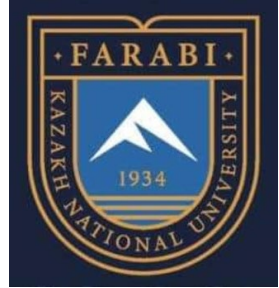
- ✓ несиелер тек қана несиелік қабілеті қанағаттанарлық компанияларға беріледі;
- ✓ несие қамтамасыз ету/кепілдік бойынша беріледі;
- ✓ қарыз шарты оның талаптарын сақтамау болмайтындай етіп жасалған;
- ✓ пайыздық төлемдерді және несиенің негізгі сомасын өтеуді тұрақты бақылау; төлемдер мерзімі өткен жағдайда тиісті шаралар қолданылады.

Өтімділік тәуекелі

- ✓ табыс баптары бойынша түсімдердің мерзімі мен міндеттемелер бойынша төлемдердің мерзімін байланыстыру.

Пайыздық тәуекел

- ✓ табыс баптары бойынша түсімдердің мерзімі мен міндеттемелер бойынша төлемдердің мерзімін байланыстыру.

Тәуекелдерді басқарудың негізгі ережелері:

- Біз өз капиталыңыз рұқсат ете алмайтын тәуекелге бара алмайсыз.
- Біз тәуекелдің салдары туралы ойлауымыз керек.
- Сіз азғана көп тәуекел ете алмайсыз.
- Оң шешім күмән болмаған жағдайда ғана қабылданады.
- Күмән болса, теріс шешімдер қабылданады.
- Сіз әрқашан бір ғана шешім бар деп ойлай алмайсыз. Мүмкін басқалары да бар шығар.
- Күмәндансаңыз, теріс шешім қабылдаңыз.